

Sustav vrijednosti nastavnika Tjelesne i zdravstvene kulture srednjih škola Osječko-baranjske županije

UDK: 17.022.1 + 316.752 : [37.011.3-051 : 796]

Primljen: 29. 2. 2020.

Prihvaćen: 5. 5. 2021.

Prethodno priopćenje

Mirela Šunda, prof.,
Gimnazija A. G. Matoša Đakovo,
Đakovo, Hrvatska
mirela.sunda@skole.hr

izv. prof. dr. sc. Renata Barić,
Kineziološki fakultet Zagreb,
Zagreb, Hrvatska
renata.baric@kif.unizg.hr

Sažetak

Cilj ovoga istraživanja je utvrditi postoji li povezanost u terminalnim i instrumentalnim vrijednostima nastavnika tjelesne i zdravstvene kulture s obzirom na spol i godine radnog staža, utvrditi važnost koju pojedina vrijednost ima za nastavnike tjelesne i zdravstvene kulture srednjih škola u njihovom radu i životu općenito, te utvrditi je li radni staž utjecao na promjenu važnosti vrijednosti. Od ukupno 50 nastavnika TZK-a zaposlenih u srednjim školama Osječko-baranjske županije, u istraživanje se dobrovoljno uključilo njih 34. Inicijalno je izračunata deskriptivna statistika i to aritmetička sredina rangova vrijednosti za prikaz prosječnih rangova vrijednosti, Spearmanov koeficijent korelacije za procjenu povezanosti između varijabli te frekvencije za prikaz frekvencije odgovora. Kao terminalne vrijednosti koje zauzimaju visoko mjesto na ljestvici prioriteta i u životu i u radu nastavnici navode *slobodu* i *pravdu*. Kao najmanje važnu instrumentalnu vrijednost i u životu i u radu nastavnici navode *opraštanje* dok *sposobnost* navode kao važnu vrijednost i u životu i u radu. Dobiveni rezultati također govore da se terminalne i instrumentalne vrijednosti koje su nastavnici imali pri zapošljavanju nisu znatno promijenile tijekom radnog staža.

Ključne riječi: terminalne vrijednosti, instrumentalne vrijednosti, sekundarno obrazovanje

Uvod

Prema Matić (1990), Holland i Thomson (1999) vrijednosti podrazumijevaju predmet izučavanja filozofije, antropologije, psihologije i sociologije, iz čega proizlaze različite definicije samog pojma vrijednosti, ali i različiti pristupi istraživanju vrijednosti. Vrijednosti i vrijednosne orijentacije čovjeka, središnji su pojmovi za objašnjenje odnosa pojedinca i društva (Bojović, Vasiljević i Sudzilovski, 2015).

U psihologiji, vrijednosti su najdublja uvjerenja koja određuju i usmjeravaju naša ponašanja i odluke i razlikuju se od osobe do osobe. Allport (1961) smatra da svaka zrela ličnost smisao života pronalazi u izgrađenom sustavu vrijednosti, a vrijednosti definira kao vjerovanja koja su u skladu s čovjekovim djelovanjem i odgovorna su za njegovo ponašanje. „Vrijednosti su hipotetski konstrukti koji doprinose razumijevanju ljudskog ponašanja, ali koji se ne mogu neposredno opažati. Vrijednosti nekog pojedinca možemo upoznati samo analizom njegovih ciljeva kojima on teži i koje smatra važnim u svojem životu. U ovom kontekstu vrijednosti se izjednačavaju sa ciljevima, stoga se i operacionalno definiraju kao opći i relativno trajni ciljevi kojima pojedinac teži“ (Petz, 1992). Nadalje Petz (1992) vrijednosti definira kao: „Skup općih uvjerenja, mišljenja i stavova o tome što je ispravno, dobro i poželjno, a koji se stvara kroz proces socijalizacije“.

Mnogi su autori (Braithwaite i Law, 1985; Hofstede, 1994; Šverko, Babarović i Šverko, 2007; Głaz, 2019 i dr.) istraživali ljudske vrijednosti prema jednoj od najpoznatijih klasifikacija vrijednosti, Rokeachovoj teoriji vrijednosti (1973) (eng. *Rokeach Value Survey*; RSV). Njegova teorija sastoji se od 36 tipova vrijednosti koje je u svojem upitniku Rokeach podijelio na 18 terminalnih i 18 instrumentalnih vrijednosti. Iako se teorija pojavila prije više od 40 godina još uvijek je baza za brojna istraživanja i studije. Rokeach (1973) opisuje vrijednosti kao trajna vjerovanja. Prema njemu vrijednosti se definiraju kao „trajno uvjerenje da je određeni način ponašanja ili krajnjeg stanja postojanja osobno ili društveno poželjniji za suprotni ili obrnuti način ponašanja ili krajnje stanje postojanja“. U svojoj teoriji razlikuje terminalne i instrumentalne vrijednosti. Terminalne se vrijednosti odnose na poželjno i krajnje postojanje, ciljeve koje bi osoba željela postići tijekom života, a kulturalno su različite (pravda, sloboda, užitak). S druge strane, instrumentalne vrijednosti se odnose na idealizirane načine ponašanja, odnosno ciljeve za postizanje terminalnih vrijednosti (ambicija, sposobnost, prihvaćanje). Terminalne vrijednosti imaju fokus na samoga sebe i na druge, dok instrumentalne imaju fokus na moral i kompetencije. Rokeach smatra da vrijednosti nisu nešto što je stalno, nego su sklone promjenama. Isto tako, Rokeach smatra da bi bila nemoguća individualna i socijalna promjena da su vrijednosti stabilne (Rokeach, 1973).

Tumačenja i definiranja vrijednosti su različita, međutim neki su autori (Allport, Vernon i Lindzey, 1960; Kluckhohn, 1962; Rokeach, 1973; Schwartz, 2012) došli do zajedničkih pretpostavki:

- a) vrijednosti su čvrsto utemeljena uvjerenja povezana s emocijama, ponekad iracionalna i neobjektivna
- b) vrijednosti su motivacijski konstrukti koji se odnose na ciljeve koji su osobno i društveno poželjni
- c) vrijednosti nadilaze specifične radnje i konkretne situacije i treba ih razlikovati od normi i stavova koje se uglavnom odnose na specifične radnje i situacije
- d) vrijednosti utječu na odabir i služe kao standardi u izboru ili procjeni različitih mogućnosti, ciljeva, ljudi i događaja
- e) hijerarhijski su posložene; pojedinac sam formira svoj sustav vrijednosti karakterističan za njega
- f) vrijednosti su relativne te određuju ponašanje pojedinca onoliko koliko je neka vrijednost važna za njega sa stajališta njegove i/ili društvene svijesti.

Polazeći od teme rada usmjerene prema utvrđivanju sustava vrijednosti nastavnika te činjenice da je Rokeachova klasifikacija vrijednosti dobro znana i često spominjana (Glaz, 2019; Tuulik, Őunapuu, Kuimet i Titov, 2016; Bojović i sur., 2015; Braithwaite i Law, 1985) odlučili smo koristiti ovu teoriju u našem istraživanju. Primarni cilj istraživanja bio je utvrditi postoji li povezanost u terminalnim i instrumentalnim vrijednostima nastavnika tjelesne i zdravstvene kulture (TZK) s obzirom na spol i godine radnog staža, sekundarno utvrditi važnost koju pojedina vrijednost ima za nastavnike TZK-a srednjih škola u njihovom radu i životu općenito te naposljetku utvrditi je li radni staž utjecao na promjenu važnosti vrijednosti.

Metode istraživanja

Sudionici

U istraživanju su sudjelovali nastavnici TZK-a srednjih škola Osječko-baranjske županije. Od ukupno 50 nastavnika TZK-a zaposlenih u srednjim školama Osječko-baranjske županije, a koji su evidentirani u bazi voditelja županijskog stručnog vijeća kao aktivni, u istraživanje se dobrovoljno uključilo njih 34, dok ostali nisu naveli razlog zbog kojeg ne žele biti uključeni. Moguće je da postoji određeni broj novozaposlenih nastavnika TZK-a koji još uvijek nisu uključeni u bazu jer se do sada nisu javili voditelju županijskog vijeća. Muški dio uzorka činila su 23 sudionika, dok je ženski dio uzorka činilo 11 sudionika. Šestero ih ima staž manji od 5 godina, dvanaestero od 5 do 10 godina, šestero od 10 do 20 godina i desetero preko 20 godina.

Opis mjernog instrumenta

Upitnik vrijednosti

Kao mjerni instrument u ovom istraživanju koristila se hrvatska inačica Rokeachovog upitnika vrijednosti (RVS) za rangiranje terminalnih i instrumentalnih vrijednosti prema važnosti koju ta vrijednost ima za nastavnika TZK-a u njegovu radu i u životu općenito. Za potrebe ovog istraživanja, Rokeachov upitnik vrijednosti djelomično je revidiran prema Lee (1993, 32), a revizija se odnosila na deset vrijednosti iz svake vrijednosne skupine. U skladu s tim, u istraživanju smo koristili 16 vrijednosti (osam iz svake skupine). Prvi dio upitnika sastojao se od četiri čestice u kojima su nastavnici rangirali terminalne i instrumentalne vrijednosti prema važnosti koju jedna od osam ponuđenih vrijednosti ima za nastavnika TZK-a u radu i u životu i to tako da na prvo mjesto stave najvažniju vrijednost, a na zadnje mjesto stave najmanje važnu vrijednost. Ponuđene terminalne vrijednosti bile su: postignuće, jednakost, sloboda, prijateljstvo, pravda, užitak, samopoštovanje i socijalno prepoznavanje. Ponuđene instrumentalne vrijednosti bile su: prihvaćanje, ambicija, sposobnost, obzirnost, disciplina, opraštanje, iskrenost i samostalnost. Drugi dio upitnika sastojao se od 5 pitanja na koja su nastavnici odgovarali opisno te 2 opća pitanja kojim se ispituju spol i godine staža. Nastavnici su odgovarali na sljedeća pitanja: *Postoji li slaganje između vrijednosti u radu i Vašem životu općenito?; Kako Vaše vrijednosti utječu na Vas kao nastavnika i na način na koji radite?; Koje su vrijednosti najizraženije: sudjelovanje ili socijalne; kompetencija ili moralne?; S kojim od navedenih terminalnih i instrumentalnih vrijednosti ste ušli u posao?; Koje od navedenih terminalnih i instrumentalnih vrijednosti ste zadržali u radu s godinama staža?* Rokeach je obavio nekoliko provjera svog instrumenta i potvrdio da on ima dovoljnu pouzdanost i vrlo dobru osjetljivost. Bojović i sur., (2015) su na uzorku 252 studenta učiteljskih fakulteta potvrdili zadovoljavajuće metrijske karakteristike njihove revidirane verzije Rokeachova upitnika vrijednosti. Prijevod s engleskog jezika napisao je neovisni prevoditelj.

Metode obrade podataka

Inicijalno je izračunata deskriptivna statistika i to aritmetička sredina rangova vrijednosti za prikaz prosječnih rangova vrijednosti, te Spearmanov koeficijent korelacije (produkt rang korelacije) korišten za procjenu povezanosti između varijabli te frekvencije za prikaz frekvencije odgovora što je prikazano redom u nastavku teksta.

Rezultati

Tablica 1. Prosječni rangovi vrijednosti iskazanih u istraživanju

Terminalne (poželjne) vrijednosti u:	ŽIVOTU Općenito	Rang	RADU	Rang
Pravda	3,40	2.5	3,55	2
Prijateljstvo	3,40	2.5	5,48	6.5
Jednakost	3,90	4	3,90	4
Sloboda	3,17	1	3,72	3
Socijalno prepoznavanje	7,03	8	6,28	8
Samopoštovanje	4,30	5	5,48	6.5
Postignuće	5,03	6	2,93	1
Užitak	5,47	7	4,69	5

Tablica 1. prikazuje prosječni rang terminalnih vrijednosti ispitanih nastavnika. Manji broj označava veću važnost vrijednosti. Nastavnici se izjašnjavaju da im je u životu najprioritetnija terminalna vrijednost *sloboda*, zatim *pravda* i *prijateljstvo*, kao vrijednosti koje dijele isti prosječni rang, dok u radu biraju *postignuće* kao najvažniju vrijednost, drugi izbor predstavlja *pravda*, a treći *sloboda*. Nastavnici navode da im je *prijateljstvo* prioritetnije u životu nego u radu, dok za *postignuće* vrijedi obrnuto. Kao najmanje važnu terminalnu vrijednost i u životu i u radu navode *socijalno prepoznavanje*. Kao vrijednosti koje zauzimaju visoko mjesto na ljestvici prioriteta i u životu općenito i u radu nastavnici navode *slobodu* i *pravdu*.

Tablica 2. prikazuje prosječni rang instrumentalnih vrijednosti ispitanih nastavnika u istraživanju. Manji broj označava veću važnost vrijednosti. Nastavnici se izjašnjavaju da im je u životu najprioritetnija instrumentalna vrijednost *iskrenost*, zatim *sposobnost* pa *prihvatanje*, dok u radu biraju *sposobnost* kao najvažniju vrijednost, drugi izbor predstavlja *ambicija* i *disciplina*, vrijednosti koje dijele isti prosječni rang. Nastavnici navode da im je *iskrenost* prioritetnija u životu nego u radu, dok za *ambiciju* vrijedi obrnuto. Kao najmanje važnu instrumentalnu vrijednost i u životu i u radu navode *opraštanje* dok *sposobnost* navode kao važnu vrijednost i u životu i u radu (1. i 2. izbor).

Tablica 2. Prosječni rangovi vrijednosti iskazanih u istraživanju

Instrumentalne (idealizirane) vrijednosti u:	ŽIVOTU Općenito	Rang	RADU	Rang
Prihvatanje	4,23	3	4,61	4
Ambicija	4,85	5.5	3,43	2.5
Sposobnost	3,81	2	2,68	1
Obzirnost	4,85	5.5	5,07	6
Disciplina	5,15	7	3,43	2.5
Opraštanje	5,78	8	6,61	8
Iskrenost	2,81	1	4,93	5
Samostalnost	4,58	4	5,25	7

Izračunata je povezanost vrijednosti istraživanja u životu i radu s obzirom na spol i staž (Tablica 3. i 4.).

Tablica 3. Spearmanov rang koeficijenta korelacije

Terminalne (poželjne) vrijednosti u	ŽIVOTU Općenito		RADU	
	Spol	Stož	Spol	Stož
Pravda	,428	-,181	,122	-,058
Prijateljstvo	-,047	-,007	,150	,061
Jednakost	,316	-,169	,063	-,014
Sloboda	,224	-,165	-,126	,037
Socijalno prepoznavanje	-,106	-,049	,070	,422
Samopoštovanje	-,106	,134	,054	-,302
Postignuće	-,433	-,037	-,304	,091
Užitak	-,490	,285	-,063	-,162

*Vrijednost značajne na razini od 5 % rizika su označene masno otisnutim brojevima

Tablica 4. Spearmanov rang koeficijenta korelacije

Instrumentalne (idealizirane) vrijednosti u	ŽIVOTU Općenito		RADU	
	Spol	Stož	Spol	Stož
Prihvaćanje	-,141	,552	,116	,201
Ambicija	-,164	,080	-,273	,211
Sposobnosti	-,246	,016	-,262	-,209
Obzirnost	,241	,081	,005	,223
Disciplina	,082	-,614	-,100	,093
Opraštanje	,363	,041	,234	,072
Iskrenost	,226	-,393	,164	-,163
Samostalnost	-,193	-,082	,041	-,389

*Vrijednost značajne na razini od 5 % rizika su označene masno otisnutim brojevima

Tablica 3. prikazuje Spearmanov rang koeficijenta korelacije terminalnih vrijednosti u životu i u radu u odnosu na spol i staž. U slučaju Spearmanove korelacije između spola i vrijednosti, dobiveni koeficijenti se mogu interpretirati kao razlike između muških i *ženskih* sudionika. Budući da se muški spol označavao s vrijednosti 0, a ženski s vrijednosti 1, pozitivan koeficijent povezanosti spola i vrijednosti ukazuje da su nastavnice TZK-a određenoj vrijednosti dale veći rang (tj. manju važnost). Iz toga proizlazi da pozitivna korelacija spola i vrijednosti označava da je ta vrijednost važnija kod nastavnika TZK-a. Dobiveni rezultati pokazuju da postoji značajna razlika u tri terminalne vrijednosti (pravda, postignuće i užitak) u životu s obzirom na spol. Nastavnice TZK-a navode *postignuće* i *užitak* kao vrijednosti koje su im važnije u životu nego nastavnicima, dok su nastavnici TZK-a naveli da im je *pravda* u životu važnija nego nastavnicama. Konačno, vrijednost *socijalno prepoznavanje* je statistički značajno i pozitivno povezana sa stažem, drugim riječima sudionicima s *dužim stažem* je socijalna prepoznatljivost manje važna. Ostale navedene vrijednosti, nastavnici i nastavnice slično vrednuju.

Tablica 4. prikazuje Spearmanov rang koeficijenta korelacije instrumentalnih vrijednosti u životu i u radu. Dobiveni rezultati pokazuju da postoji značajna povezanost u dvije instrumentalne vrijednosti (prihvaćanje i disciplina) u životu s obzirom na staž. Drugim riječima, sudionici s duljim stažem više vrednuju *disciplinu*, a

manje *prihvaćanje*. Ostale instrumentalne vrijednosti u životu i radu sudionici slično vrednuju bez obzira na spol i staž.

Tablica 5. prikazuje frekvenciju odgovora 34 ispitana nastavnika. Pitanja koja su postavljena nastavnicima su: *S kojim vrijednostima ste ušli u posao?*; *Koje vrijednosti ste zadržali u poslu s godinama staža?*

Tablica 5. Frekvencija odgovora 34 ispitana nastavnika

	S kojim vrijednostima ste ušli u posao	Koje vrijednosti ste zadržali u poslu s godinama staža
Ambicija	20	11
Sposobnost	17	15
Iskrenost	14	16
Samostalnost	12	17
Disciplina	10	16
Prihvaćanje	7	9
Užitak	6	9
Obzirnost	6	13
Samopoštovanje	4	7
Moral	3	3
Prijateljstvo	3	7
Postignuće	3	0
Opraštanje	3	7
Jednakost	4	4
Pravda	2	3
Ljubav	1	0
Sloboda	1	1
Poštenje	1	1

Iz rezultata prikazanih u Tablici 5. vidljivo je da nastavnici najčešće ističu sljedeće vrijednosti: ambicija, sposobnost, iskrenost, samostalnost i disciplina. Na početku zasnivanja radnog odnosa 59 % nastavnika navodi da ih je potakla *ambicija*, dok se gotovo upola manje nastavnika (njih 32 %) izjašnjava da su tu vrijednost tijekom godina staža zadržali. Za *sposobnost* 50 % nastavnika i *iskrenost* 41 % nastavnika se

izjašnjava da su s tim vrijednostima ušli u posao i tijekom godina staža podjednaki postotak nastavnika navodi da su te vrijednosti i zadržali. Za vrijednosti *disciplina* 29 % nastavnika i *obzirnost* 18 % nastavnika navodi kao vrijednosti s kojima su ušli u posao, a veći broj nastavnika njih 47 % (*sposobnost*) i 38 % (*obzirnost*) ističe da su te vrijednosti tijekom godina staža zadržali. Za vrijednosti *sloboda* i *poštenje* 3 % nastavnika navodi da je s njima ušlo u posao i isti postotak nastavnika navodi da je te vrijednosti tijekom godina staža zadržalo.

Tablica 6. Postoji li slaganje između vrijednosti u radu i u Vašem životu općenito?

	Frekvencija odgovora
Da	29
Većinom da	3
I da i ne	2
Ne	0
Ukupno	34

Tablica 6. prikazuje frekvenciju odgovora nastavnika na pitanje *Postoji li slaganje između vrijednosti u radu i u Vašem životu općenito?* S „Da“ odgovara 85 % ispitanih nastavnika, 9 % s „Većinom da“, dok odgovorom „I da i ne“ odgovara 6 % nastavnika.

Tablica 7. Koje su vrijednosti najizraženije?

	Frekvencija odgovora
Socijalne	9
Moralne	24
Bez odgovora	1
Ukupno	34

Tablica 7. prikazuje frekvenciju odgovora nastavnika na pitanje *Koje su vrijednosti najizraženije?* Njih 71 % odgovara „moralne“, 26 % „socijalne“ i 3% nastavnika nije ponudilo odgovor.

Diskusija i zaključak

Prema Vizek-Vidović, Vlahović-Štetić, Pavin, Rijavec, Miljević-Ridički i Žižak (2005) cjeloživotno učenje i kontinuirani profesionalni razvoj glavni su mehanizmi kojima se potiču osobni rast i razvoj te sprečavaju stagnaciju i rutinu u životu pojedinca i u društvu. Isti autori smatraju da se uloga nastavnika u obrazovnom sustavu može promatrati kao sustav isprepletenih očekivanja od pojedinih sudionika te se ta očekivanja najčešće prepoznaju kroz temeljne profesionalne zadaće poput prenošenja kulturalnih vrijednosti i spoznaja. Aslan (2020) navodi da se ljudsko ponašanje javlja u različitim oblicima, stupnjevima i intenzitetu kao proizvod društvene strukture i genetskih obilježja te da na njega utječe društvena struktura u kojoj se pojedinac rađa i odrasta. Isti autor smatra da su vrijednosti koje posjeduju nastavnici odlučujuće za kvalitetan proces odgoja, obrazovanja i osposobljavanja. Često se u istraživanju i analiziranju vrijednosti nastavnika pronalazi RSV instrument koji je korišten i u ovom istraživanju (Aslan, 2020; Glaz, 2019; Dasari, 2017; Malinauskas, 2017; Dasari, 2016; Coombs-Richardson i Tolson, 2005), međutim u literaturi se mogu pronaći i drugi instrumenti istraživanja vrijednosti (Timken i van der Mars, 2009).

Prema Bojović i sur. (2015) pozicija rangiranja terminalnih vrijednosti ukazuje na uglavnom uravnoteženu vrijednosnu orijentaciju nastavnika prema krajnjim životnim ciljevima. To se potvrđuje i ovim istraživanjem. Nastavnici srednjih škola Osječko-baranjske županije i u radu i u životu općenito daju veliku važnost *slobodi* i *pravdi*, za *prijateljstvo* vrijedi da im je važnije u životu nego u radu. Za *postignuće* vrijedi obrnuto, dok su preostale vrijednosti uravnotežene. Dobiveni rezultati također ukazuju na to kako je nastavnicima srednjih škola Osječko-baranjske županije vrijednost *socijalno prepoznavanje* najmanje važna terminalna vrijednost što nas navodi na razmišljanje o tome kako su nastavnici TZK-a srednjih škola u Osječko-baranjskoj županiji zadovoljni statusom koji imaju u radu i u životu općenito u društvu i lokalnoj zajednici, što je suprotno onome što su u svojem istraživanju utvrdili Vizek i sur. (2005). Naime, oni su utvrdili da učitelje i nastavnike smeta odnos društva prema njima i njihovu pozivu, odnosno učitelji i nastavnici općenito procjenjuju da u društvu nisu dovoljno cijenjeni niti društvo pokazuje razumijevanje za važnost i složenost učiteljskog/nastavničkog poziva. Zbog toga bi bilo dobro provesti istraživanje na većem broju nastavnika TZK-a.

Ako paralelno s terminalnim vrijednostima usporedimo važnost instrumentalnih vrijednosti, možemo primijetiti da navedeni nastavnici navode *sposobnost* kao važnu vrijednost i u životu i u radu, što ne čudi ako *sposobnost* promatramo tako da nam u životu i u radu olakšava ostvarivanje vlastitih ciljeva i želja. *Ambiciji* i *dis-*

ciplini ovi nastavnici u radu daju veću važnost nego u životu što možemo objasniti činjenicom da se obrazovni sustav trenutno nalazi u fazi velikih promjena uzrokovanih kurikularnom reformom koja pred nastavnike stavlja nove izazove i probleme. Aslan (2020) u istraživanju provedenom na budućim nastavnicima navodi da budući nastavnici ističu iskrenost kao najvažniju instrumentalnu vrijednost, što se potvrđuje i ovim istraživanjem. Kako iskrenost u životu pomaže u održavanju obiteljske harmonije i sreće, unutaršnjeg sklada i prijateljskih odnosa tako ne čudi da je i nastavnicima u ovom istraživanju na vrhu ljestvice prioriteta. Glaz (2019) navodi *terminalne vrijednosti* i *opraštanje* kao visoko povezane i važne u životu poljskih studenata, dok su rezultati u ovom istraživanju pokazali da je *opraštanje* nastavnicima TZK-a srednjih škola Osječko-baranjske županije najmanje važna vrijednost i u radu i u životu općenito. Navedeno vjerojatno ima veze s vjerskim odgojem i kulturom življenja Poljaka, budući da je Poljska tradicijski katolička zemlja pa je za pretpostaviti da su Poljacima vjera i vjerski odgoj važni. Ako znamo da je Hrvatska uz Poljsku zemlja s najvećim postotkom katolika od svih slavenskih zemalja te da se Đakovačko-osječka nadbiskupija prostire istočnim dijelom Hrvatske, odnosno Osječko-baranjskom županijom, rezultati dobiveni ovim istraživanjem navode nas na razmišljanje zašto nastavnici Osječko-baranjske županije navode *opraštanje* kao vrijednost koja im je i u životu i u radu najmanje važna. Dobiveni rezultati također pokazuju da postoji značajna razlika u tri terminalne vrijednosti (pravda, postignuće i užitek) u životu s obzirom na spol. Ispitane nastavnice navode *postignuće* i *užitak* kao vrijednosti koje su im važnije u životu nego ispitanim nastavnicima, dok su nastavnici naveli da im je *pravda* u životu važnija nego nastavnicama.

Neki su istraživači pokušali pobiti Rokeachovu teoriju objašnjavajući da nije relevantna jer se ponekada može dogoditi da ljudi nisu svjesni svojih vrijednosti te zbog toga nisu u stanju odrediti koliko su im one važne (Colozzi, 2003; Maio i Olson, 1998; Meglino i Ravlin, 1998). Međutim, novije istraživanje temeljeno na Rokeachovoj teoriji vrijednosti provedeno je 2014. godine u Estoniji na estonskim studentima te se potvrdilo da je lista Rokeacheovih terminalnih i instrumentalnih vrijednosti kao i njegova teorija i dalje prihvatljiva i primjenjiva u modernom društvu (Tuulik i sur., 2016). Tuulik i sur. (2014) u svom istraživanju koriste Rokeachovu listu vrijednosti za utvrđivanje i uspoređivanje organizacijske vrijednosti. Procijenili su povezanost između duljine radnog iskustva i vrijednosti te zaključili da ta dva pokazatelja nisu u korelaciji što se potvrđuje i našim istraživanjem (vidi Tablicu 3. i 4.), osim za vrijednost *socijalno prepoznavanje*. Dobiveni rezultati u ovom istraživanju djelomično potvrđuju i mišljenje Hofstede (1994) kako generalno nema značajnih razlika u vrijednostima u radu s obzirom na spol i staž. Pokazalo se da kod vrijednosti u životu općenito postoji razlika u spolu za vrijednost *užitka* i *prihvatanja*

koju ispitane nastavnice ističu kao važniju vrijednost nego ispitani nastavnici dok su Pasco, Kermarrec i Guinard (2008) u svojem istraživanju o vrijednosnim orijentacijama nastavnika TZK-a utvrdili da ne postoji značajna razlika u spolu. Stoga bi se ova tvrdnja trebala potvrditi na većem uzorku sudionika u sljedećim istraživanjima. Dobiveni rezultati također govore da se terminalne i instrumentalne vrijednosti, koje su nastavnici TZK-a srednjih škola Osječko-baranjske županije imali pri zapošljavanju, nisu znatno promijenile tijekom radnog staža. Međutim, zanimljivo je da ovi nastavnici navode da su ambiciozniji ušli u posao nego što su ostali tijekom godina staža, što nas navodi na razmišljanje o obrazovnom sustavu Republike Hrvatske. Jesu li nužne promjene u sustavu kao takvom u kojem ambicioznost s godinama staža kod nastavnika opada? Disciplinu i obzirnost tijekom godina staža nastavnici su naveli da su razvili.

Škole i nastavnici imaju važnu ulogu u razvoju i stvaranju vrijednosti učenika. Odgovorni su za usađivanje pravih vrijednosti, za kreiranje učeničkih misli koje utječu na njihovo ponašanje i navike kasnije u životu. Nastavnici TZK-a u specifičnim uvjetima u kojima rade (sportske dvorane, sportska igrališta), ali prije svega u skladu s posebnostima svoje struke zasigurno su u mogućnosti značajno utjecati na vrijednosti i ponašanja svojih učenika. Tijekom nastavnog procesa nastavnici TZK-a razvijaju kod učenika emocionalnu samoregulaciju (npr. čekanje na red, discipliniranost, obzirnost i pristojnost prema drugim sudionicima igre, prihvaćanje tuđeg uspjeha, uvažavanje različitosti). Odgovorni su za razvijanje kulture ponašanja te za pozitivne ljudske međuodnose (dosljednost u izvršavanju obveza, poštivanje pravila kućnog reda škole, uljuđen odnos u komunikaciji s nastavnicima, drugim učenicima i djelatnicima škole, poštivanje svih dogovorenih pravila od odijevanja do pravila sportskih igara, iskrenost, obzirnost, moral i sl.). Neizostavna su karika obrazovnog sustava. Stoga bi valjalo promisliti o sustavu vrijednosti nastavnika TZK-a, ali i nastavnika Republike Hrvatske općenito. U kojem smjeru u budućnosti ići? Što vrednovati i razvijati? Budućim istraživanjima sustava vrijednosti izraditi prijedloge kako održavati vrijednosti nastavnika, utvrditi koje su to vrijednosti koje bi trebao imati kvalitetan nastavnik TZK-a i implementirati strategije razvoja u Kurikulum. Zbog svega navedenoga bilo bi dobro provesti istraživanje na većem uzorku nastavnika TZK-a.

Literatura

- Aslan, C. (2020). Value Priorities of Teacher Candidates: Using A Scaling Technique for Value Ranking. *Journal of Education and Future*, 53–63. <https://doi.org/10.30786/jef.647117>
- Allport, G. W., Vernon, P. E. i Lindzey, G. (1960). *Study of values*. Oxford, England: Houghton Mifflin.
- Allport, G. W. (1961). *Pattern and growth in personality*. New York: Holt, Rinehart, & Winston.
- Bojović, Ž., Vasiljević, D. i Sudzilovski, D. (2015). Values and Value Orientations of Students, Future Primary School Teachers and Preschool Teachers. *Croatian Journal of Education* 17(4), 11-35.
- Braithwaite, V. A. i Law, H. G. (1985). Structure of human values: Testing the adequacy of the Rokeach Value Survey. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49(1), 250–263.
- Colozzi, E. A. (2003). Depth-oriented values extraction – effective techniques. *Career Development Quarterly*, 52, 180-189.
- Coombs-Richardson, R., i Tolson, H. (2005). A comparison of values rankings for selected American and Australian teachers. *Journal of Research in International Education*, 4(3), 263–277. <https://doi.org/10.1177/1475240905057805>
- Dasari, R. P. (2016). Value Orientation among Tribal Future Teachers of B.Ed. Programme: Need for Curricular Interventions. *Universal Journal of Educational Research*, 4(6), 1432–1436. <https://doi.org/10.13189/ujer.2016.040621>
- Dasari, R. P. (2017). Value System and Value Preferences of Prospective Teachers of Secondary Schools: An Indian Survey. *Universal Journal of Educational Research*, 5(8), 1403–1409. <https://doi.org/10.13189/ujer.2017.050814>
- Glaz, S. (2019). The Relationship of Forgiveness and Values with Meaning in Life of Polish Students. *Journal of Religion and Health*, 58, 1886–1907
- Hofstede, G. (1994). Business cultures. *UNESCO Courier*, 47(4), 12–17.
- Holland, J. i Thomson, R. (1999). *Youth values: identity, diversity and social change*. London: South Bank University.
- Kluckhohn, C. (1962). Values and Value Orientation in the Theory of Action. U T. Parsons i E. Shils. *Toward a General Theory of Action* (str. 391-436). New York: Harper and Rowe.
- Korvajärvi, P. (2002). Gender-neutral gender and denial of difference. U: B. Czarniawska & H. Höpfl (ur.), *Casting the Other: The production and maintenance of inequalities in work organizations* (str. 119-137). London: Routledge.
- Lee, M. (1993). *Coaching Children in Sport: Principles and Practice*. London: Routledge.
- Maio, G. R. i Olson, J. M. (1998). Values as truisms: Evidence and implications. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 294-311.
- Malinauskas, R. (2017). *Dynamics of values held by future sports teachers: A longitudinal study Psychological skills among athletes and coaches View project EMOTIONAL SKILLS OF SENIOR HIGH SCHOOL AGE STUDENTS View project*. <https://www.researchgate.net/publication/282177128>
- Matić, D. (1990). Vrijednosti kao predmet sociološke znanosti, *Revija za sociologiju* 21(3), 517-525.

- Meglino, B.M. i Ravlin, E.C. (1998). Individual values in organizations: concepts, controversies, and research. *Journal of Management*, 24, 351-389.
- Pasco, D., Kermarrec, G., i Guinard, J. Y. (2008). Les orientations de valeur des enseignants d'éducation physique. Influence du sexe, de l'âge et de l'ancienneté. *Staps*, 81(3). <https://doi.org/10.3917/sta.081.0089>
- Petz, B. (1992). Psihologijski rječnik. Zagreb: Prosvjeta
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York, NY: Free Press.
- Schwartz, S. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. Online Readings in Psychology and Culture, 2(1) /online/. Retrieved on 31st January 2014 from <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1116><http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1116>
- Šverko, B., Babarović, T. i Šverko, I. (2007). Vrijednosti i životne uloge u kontekstu odabira zanimanja i razvoja karijere. *Suvremena psihologija*, 10(2), 295-320.
- Vizek, V., Vesna, V., Tea, V.-Š., Rijavec, P. M., Miljević-Riđički, R. i Žižak, A. (n.d.). *CJELOŽIVOTNO OBRAZOVANJE UČITELJA I NASTAVNIKA: VIŠESTRUKI PERSPEKTIVE*. <http://idiprints.knjiznica.idi.hr/636/>- pristupljeno 11.veljače 2021.
- Timken, G. L., i van der Mars, H. (2009). The effect of case methods on preservice physical education teachers' value orientations. *Physical Education & Sport Pedagogy*, 14(2), 169-187. <https://doi.org/10.1080/17408980701718459>
- Tuulik, K., Öunapuu, T., Kuimet K. i Titov, E.(2016). Rokeach's instrumental and terminal values as descriptors of modern organisation values. *International Journal of Organizational Leadership*, 5, 151-161.

Value system of physical education teachers of secondary schools in Osijek-Baranja County

Abstract

The aim of this research is to determine whether there is a connection between physical education teachers' terminal and instrumental values with regard to their gender and years of service, to determine the importance of individual values for secondary school physical education teachers in their work and life in general, and to determine whether the length of service has affected the change in the importance of values. Out of a total of 50 PE teachers employed in the secondary schools of Osijek-Baranja County, 34 of them volunteered to participate in the research. Descriptive statistics were initially calculated, namely the arithmetic mean of rank values was calculated to show the average ranks of values, and the Spearman correlation coefficient was used to estimate the association between the variables, and the frequency was calculated to obtain the response frequency display. The teachers stated that *freedom* and *justice* were terminal values that rank high on the scale of priorities in both life and work. The teachers said that *forgiveness* was the least important instrumental value in their life and work, while *capability* was described as an important value in both their life and work. The obtained results also show that the terminal and instrumental values that the teachers had when they started working have not changed significantly during their service.

Keywords: instrumental values, secondary education, terminal values

